

סימן ל"ח

מכירי כהונה (ל' ע"א)**א. ביאור שיטת רש"י בגדר "מכירי כהונה"**

המשנה בפ"ג דגיטין (ל' ע"א) אומרת:

המלווה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני, להיות מפריש עליהן מחלקן – מפריש עליהן בחזקת שהן קיימין.

כלומר, אם אדם נתן כסף לכהן או ללוי כדי שעל סמך הכסף הוא יוכל להפריש תרומות ומעשרות אין הוא צריך לחשוש שמא מתו הכהן או הלוי.

שואלת הגמרא:

ואף על גב דלא אתו לידיה?

כלומר: אם הוא לא נתן בפועל לכהן והלוי את התרו"מ, איך הוא יוצא ידי חובת הפרשה?

ומתרצת הגמרא:

אמר רב: במכירי כהונה ולויה.

ופירש רש"י (ד"ה "במכירי"):

כמו "אִישׁ מֵאֵת מְכָרוֹ" (מלכים ב' יב, ו), שהם מכיריו ואוהביו, דאינו רגיל לתת תרומות ומעשרות אלא לכהן זה. הלכך, כיון דמילתא דפשיטא היא דלדידהו יהיב להו אסחי להו שאר כהני דעתייהו, והוה כמאן דמטו לידייהו דהני.

וצ"ב: אמנם שאר הכהנים הסיחו את דעתם מהתרו"מ של אותו אדם, אך סוף כל סוף איך הם זכו בתרו"מ בלי קנין?

ונראה לבאר, על פי דברי רש"י במקום אחר.

המשנה בפסחים (מו ע"א) דנה בהפרשת חלה טמאה ביו"ט של פסח, ומבאר רש"י את חומרת הבעיה:

הרי אין יכול לאפותה – מאחר שאינה ראויה לאכילה, ולשהותה לשורפה לערב אי אפשר שלא תחמיץ, ולשורפה או להאכילה לכלבים – אי אפשר, שאין שורפין

קדשים ביום טוב.

המשנה מציעה כמה אפשרויות, עד שבא רבי יהושע ואומר שאין כאן כלל בעיה: "לא זה הוא חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה ובבל ימצא. אלא, מפרישתה ומניחתה עד הערב, ואם החמיצה – החמיצה".

ומבאר שם רש"י (ד"ה "לא"):

דלאו דידיה הוא לאחר שקרא עליה שם, וקרא כתיב שלך אי אתה רואה, וזה אינו שלך ולא של חבירך, דאכתי לא מטא ליד כהן.

דהיינו, האדם יכול להפריש את החלה ואף על פי שהיא תחמיץ אין זה ענין שלו, כי מרגע ההפרשה החלה יצאה מרשות ישראל. מבואר מדברי רש"י, שמתנות כהונה אינם שייכים לאדם, אלא מהרגע שהוא הפריש אותם הם שייכים לכהנים, לכלל שבט הכהונה.

לפי זה מובן מה שכתב רש"י לגבי מכירי כהונה.

ברגע שהוא הפריש, התרו"מ כבר יצאו מרשותו ועברו לרשות שבט הכהונה, וממילא, כיון ששאר הכהנים התייאשו, הכהן הספציפי הזה זוכה בתרו"מ באופן מיידי.

ב. ביאור שיטת תוס' בגדר "מכירי כהונה"

אך תוספות בבבא בתרא מסבירים אחרת את גדרם של "מכירי כהונה".

הגמרא בב"ב (קכג ע"א) אומרת:

תנו רבנן: הבכור נוטל פי שנים בזרוע ובלחיים ובקיבה... האי הזרוע והלחיים והקיבה היכי דמי? אי דאתי לידי אבוהון, פשיטא! ואי דלא אתי לידי אבוהון, ראוי הוא, ואין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק! הכא במכירי כהונה עסקינן.

וכתבו שם התוספות (ד"ה "הכא"), וז"ל:

בכל דוכתא עביד מכירי כהונה מוחזק, בפרק כל הגט (גיטין ל ע"א) המלוה מעות את הכהן והלוי. והיינו טעמא שזהו מתנה מועטת ואסור לחזור בו, ואפי' בדברים בעלמא. ואע"פ שאם רצה יכול לחזור בו, מכל מקום כל כמה דלא הדר הוי כמוחזק.

וצריך להבין: אמנם אסור לו לחזור, אך סוף כל סוף איך הכהן זכה בזה? מה הקנה לו את התרומה? וביותר קשה, שהגמ' בב"ב מדברת על בכור, שיש בו דין מיוחד, שנוטל רק ב'מוחזק' ולא ב'ראוי', ובכל זאת תוס' אומרים שבגלל שאסור לו לחזור בו הוי כמוחזק?

ונראה לומר, שאין הכוונה שהאיסור לחזור גורם לזכייה של הכהן או של הבכור, אלא הכוונה היא, שכאשר אדם מתחייב לתת כסף, הוא בעצם אומר, שיתנהג עם הכסף כאילו הוא באמת חייב לחברו. זה מה שמונח בהתחייבות שלו.

לכן הכהן זכה בתרו"מ, כי המפריש הבטיח שהוא יתנהג כאילו התרו"מ שייכים לכהן, ולכן גם הבכור זוכה בזרוע לחיים וקיבה, כי הוא אמר שיתנהג כאילו הוא חייב, והרי מי שחייב צריך לתת גם לבנים. בעצם, יש כאן ירושה שהיא לא מדיני ירושה. אנו מתנהגים כאילו הבן יורש כי כך רצה הנותן, אך באמת לא שייך פה ירושה כי לא זכה בזה כלל.

וסמך לכך, ניתן להביא מההלכה שאומרת, שאם אדם נתן לחברו אתרוג במתנה על מנת להחזיר והנותן מת – יכול לתת ליורשיו. ולכאורה, הרי לא קיים את התנאי? אלא ודאי, שהתנאי הוא שיחזיר לו כאילו האתרוג שלו, וכל דבר השייך לו, הרי יכול לתת ליורשים, ולכן בהחזרה ליורשים מקיים את התנאי. וא"כ, אין כאן באמת ירושה, אך מתנהגים כאילו יש כאן ירושה, כי כך דעת האדם.

ג. יישוב קושיית החשק שלמה על הגמ' לקמן

ולפ"ז ניתן ליישב קושיא נוספת.

הגמרא לקמן (עד ע"א) אומרת:

תניא: ה"ז גיטך על מנת שתתני לי מאתים זוז ומת, נתנה - אינה זקוקה ליבם, לא נתנה - זקוקה ליבם. רבן שמעון בן גמליאל אומר: נותנת לאביו או לאחיו או לאחד מן הקרובים.

והקשה החשק שלמה בהגהותיו על אתר:

הא הך מאתים זוז אינו אלא ראוי, וקיימא לן דאין היבם נוטל בראוי כבמוחזק?

החשק שלמה תפס, שאם הבעל אמר שתתן לו מאתים זוז, הם אינם נחשבים כ'מוחזקים' אלא כ'ראויים'.

אך לפי מה שנתבאר אפשר לומר, שכיון שהתנאי שלו היה שהיא תתייחס לכסף כאילו היא חייבת לו אותו, ממילא, אנו רואים כאילו הוא כבר מוחזק בכסף, וכמו במכירי כהונה שכתבו תוס' בב"ב.

והנה, לעיל בסוף פרק ראשון (יד ע"ב) גרסינן:

"הולך מנה לפלוני", והלך ובקשו ולא מצאו – תני חדא: יחזרו למשלח, ותניא אידך: ליורשי מי שנשתלחו לו.

ולפי מה שביארנו ניתן לומר, שהגמרא נקטה דווקא 'מנה', שהוא מתנה מרובה, ולכן נותנים למשלח (לפי הברייתא הראשונה) ולא ליורשים, כי הוא לא נתחייב להם. אבל אם היה אומר "הולך מתנה מועטת לפלוני" – היה אסור לו לחזור בו, מדין "הין צדק" (ויקרא יט, לו), כדאיתא בב"מ (מט ע"א): "שהיא הן שלך צדק", והיה מתחייב גם ליורשים.